

GDAŃSKI UNIWERSYTET MEDYCZNY WYDZIAŁ NAUK O ZDROWIU Z INSTYTUTEM MEDYCYNY MORSKIEJ I TROPIKALNEJ
INSTYTUT PIELĘGNIARSTWA I POŁOŻNICTWA

ul. Dębinki 7, 80-211 Gdańsk | 58 3491980 | instytut.pip@gumed.edu.pl

Prof. dr hab. Aleksandra Gaworska–Krzemińska
Kierownik Zakładu Zarządzania w Pielęgniarstwie
Gdański Uniwersytet Medyczny

Gdańsk, 28 listopada 2025 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej w dziedzinie nauk medycznych
i nauk o zdrowiu, dyscyplina nauki o zdrowiu

mgr piel. Natalii Dominiki Pawlak

**pt.: „ANALIZA WPŁYWU STRESU I SPOSOBÓW RADZENIA SOBIE
NA RÓŻNICE MIĘDZYPOKOLENIOWE WŚRÓD PIELĘGNIAREK –
PRZEKROJOWE BADANIE KORELACYJNE”**

Promotor: dr hab. n. o zdr. Lena Serafin

*Szanowna Rado Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu
Medycznego,*

Luka pokoleniowa polskiej kadry pielęgniarskiej, starzenie się, niedobór personelu, rosnące wymagania organizacyjne oraz wejście na rynek pracy pokolenia Z powodują, że dynamika międzypokoleniowa staje się jednym z kluczowych obszarów zarządzania zasobami ludzkimi w ochronie zdrowia. W piśmiennictwie zagranicznym pojawiają się pojedyncze prace dotyczące stresu i różnic generacyjnych wśród pielęgniarek, jednak w Polsce temat ten nie był dotychczas zbadany, zwłaszcza przy użyciu zwalidowanych narzędzi w polskiej wersji kulturowej, co stanowi dodatkowe uzasadnienie naukowe. Praca wpisuje się w nurt badań nad bezpieczeństwem i jakością opieki, dobrostanem zawodowym personelu pielęgniarskiego oraz zarządzaniem zasobami ludzkimi w ochronie zdrowia. Badania nad różnicami pokoleniowymi — uwzględniającymi generacje BB, X, Y oraz Z — nabierają szczególnego znaczenia w dobie dynamicznych przemian społecznych, technologicznych i kulturowych. Praca jest poświęcona niezwykle aktualnemu zagadnieniu stresu zawodowego w pielęgniarstwie oraz jego powiązań z różnicami międzypokoleniowymi i strategiami radzenia sobie. Mając na uwadze powyższe, jest to zagadnienie bardzo ważne z perspektywy bezpieczeństwa pacjenta, dobrostanu pielęgniarek jak i sprawnego funkcjonowania współczesnych systemów ochrony zdrowia — zarówno krajowych, jak i międzynarodowych.

Ocena formalna rozprawy

Rozprawa składa się z czterech powiązanych tematycznie artykułów naukowych, opublikowanych w latach 2022–2025 w recenzowanych czasopismach, obejmuje:

- pracę poglądową dotyczącą współpracy międzypokoleniowej pielęgniarek,
- adaptację kulturową i walidację polskiej wersji Rozszerzonej skali stresu pielęgniarskiego *Expanded Nursing Stress Scale (ENSS)*,
- adaptację kulturową i walidację Wielowymiarowego Kwestionariusza Pokoleń w Pielęgniarstwie *Multidimensional Nursing Generations Questionnaire (MNGQ)*,
- ogólnopolskie badanie przekrojowe analizujące stres i strategie radzenia sobie w kontekście międzypokoleniowych różnic w zawodzie pielęgniarki w odniesieniu do bezpieczeństwa pacjenta

Łączny dorobek stanowiący rozprawę obejmuje **IF = 10,0** oraz **300 pkt MEiN**, co jest wynikiem wysokim, szczególnie w dyscyplinie nauk o zdrowiu, gdzie prace dotyczące walidacji narzędzi psychometrycznych publikowane są zwykle w czasopismach o umiarkowanym IF. Na uwagę zasługuje fakt, iż we wszystkich publikacjach Doktorantka jest pierwszym i korespondencyjnym autorem, a jej wkład w ich powstanie był kluczowy, co

zostało potwierdzone w oświadczeniach współautorów. W skład rozprawy doktorskiej wchodzi następujące publikacje:

1. **Pawlak N.**, Serafin L., Czarkowska-Pączek B.: Analysis of the influence of intergenerational differences on cross-generational cooperation among nurses. *Pielęgniarstwo XXI wieku*, 2022, tom 21, nr 1, str.: 45-49
2. **Pawlak N.**, Serafin L., Czarkowska – Pączek B.: The Cross-Cultural Adaptation and Validation of the Polish Version of the Expanded Nursing Stress Scale Tool. *Journal of Nursing Management*, 2023, tom 2023, nr 1, str.: 1-9
3. **Pawlak N.**, Serafin L., Czarkowska-Pączek B.: Generational nursing challenges: Cross-cultural adaptation and validation of the Multidimensional Nursing Generations Questionnaire (MNGQ). *Journal of Advanced Nursing*, 2025, str.: 1-10
4. **Pawlak N.**, Serafin L., Czarkowska-Pączek B.: Generational differences in nurse stress and coping strategies in relation to perceived patient safety: A cross-sectional study. *International Journal of Nursing Studies Advances*, 2025, str.: 1-10.

Wykaz w/w publikacji (str. 65-98) Doktorantka uzupełniła spisem stosowanych skrótów (str. 9), streszczeniem w języku polskim i angielskim (str. 10-12), bardzo obszernym przeglądem piśmiennictwa i nowymi perspektywami badań (str.15-39), uzasadnieniem i celami badań (str. 40-42), opisem materiału i metod (str.43-48), podsumowaniem wyników (str. 63), wnioskami (str. 58-60) i piśmiennictwem (str.99-105). Dodatkowo umieściła opinię Komisji Bioetycznej (str. 107), oświadczenia współautorów (str. 108), spis tabel i rycin (str.106) oraz rekomendacje dla praktyki i kierunki dalszych badań (str.60-62).

Ocena merytoryczna rozprawy

Celem rozprawy doktorskiej mgr Natalii Pawlak była wieloaspektowa analiza stresu zawodowego wśród pielęgniarek oraz stosowanych przez nie strategii radzenia sobie, ujęta przez pryzmat różnic międzypokoleniowych i ich znaczenia dla funkcjonowania zawodowego oraz postrzeganego bezpieczeństwa pacjenta.

Pierwszy artykuł „*Analysis of the influence of intergenerational differences on cross-generational cooperation among nurses*” (*Pielęgniarstwo XXI wieku*, 2022), stanowi teoretyczną podstawę całej rozprawy. Autorka analizuje piśmiennictwo z lat 2000–2020 dotyczące różnic pokoleniowych w pielęgniarstwie, ich wpływu na współpracę w zespołach, komunikację, postawy wobec pracy, wartości zawodowe i dynamikę grupową. Zidentyfikowała 127 artykułów, jednak do szczegółowej analizy włączyła 31 publikacji spełniających kryteria jakościowe i tematyczne. Wśród najważniejszych wniosków Autorka wymienia: każde pokolenie (X, Y, Z, i schodzące z rynku BB) przejawia odmienne style

komunikacji, motywacje i oczekiwania wobec miejsca pracy; różnice te realnie wpływają na klimat organizacyjny, częstość konfliktów i satysfakcję zawodową; odpowiednie strategie zarządcze (mentoring, coaching, komunikacja międzygeneracyjna) minimalizują ryzyko napięć i poprawiają bezpieczeństwo pacjenta. Artykuł jest rzetelnym, logicznym i przejrzystym wprowadzeniem do badań własnych.

W drugim artykule „*The Cross-Cultural Adaptation and Validation of the Polish Version of the Expanded Nursing Stress Scale*” (*Journal of Nursing Management*, 2023), przeprowadzono badanie narzędziem ENSS, które zawiera 57 pozycji, ocenianych w 4 stopniowej skali. W badaniu uczestniczyło 331 pielęgniarek (92,7% kobiet), w wieku 22–64 lata, ze stażem pracy od 3 miesięcy do 45 lat. To pierwsze badanie oryginalne w ramach rozprawy. ENSS jest jednym z najważniejszych narzędzi mierzących stres zawodowy w pielęgniarstwie. Wyniki walidacji narzędzia świadczą o: wysokiej rzetelności (alfa 0,73–0,93), wysokiej wartości CVI: 0,90–1,00, eksploracyjna analiza czynnikowa wykazała 8-czynnikową strukturę, confirmacyjna analiza nie w pełni potwierdziła model oryginalny. Problematiczna okazała się trafność konstruktów – model nie uzyskał jednoznacznego potwierdzenia w CFA. To jednak nie jest wadą pracy, lecz wynikiem empirycznym, uczciwie przedstawionym. Mimo braku pełnego potwierdzenia struktury, ENSS-PL stanowi dobrze udokumentowaną propozycję narzędzia dla oceny stresu.

Trzeci artykuł „*Generational nursing challenges: Cross-cultural adaptation and validation of the Multidimensional Nursing Generations Questionnaire (MNGQ)*” (*Journal of Advanced Nursing*, 2025), to kluczowa publikacja o najwyższej wartości metodologicznej w całej rozprawie. Próba badana liczyła 850 pielęgniarek, tym: $n = 535$ do EFA oraz $n = 315$ do CFA. Oryginalne narzędzie obejmowało 48 pozycji, natomiast w polskiej wersji końcowej: 43 pozycje, 6 podskal. Wyniki analiz potwierdziły wysoką rzetelność skali oraz – co kluczowe – trafność konstruktów, a struktura czynnikowa została potwierdzona w CFA. Jest to wynik wyjątkowo cenny, gdyż weryfikuje spójność teoretycznego modelu z rzeczywistymi różnicami pokoleniowymi obserwowanymi w polskim pielęgniarstwie. Uzyskane wyniki świadczą o potwierdzonej strukturze czynnikowej, wysokiej rzetelności ($\alpha = 0,838\text{--}0,914$; $\omega > 0,80$), oraz o bardzo dobrych wskaźnikach dopasowania modelu (CFI 0,989; RMSEA 0,017). Można więc stwierdzić, że MNGQ-PL jest narzędziem dopracowanym i unikalnym na skalę krajową. Narzędzie może zostać wykorzystane zarówno w badaniach naukowych, jak i w praktyce zarządczej do diagnozy napięć, stylów komunikacji i obszarów wymagających interwencji. Jego walidacja

świadczy o zaawansowanych umiejętnościach statystycznych Autorki i dużym profesjonalizmie.

Artykuł czwarty „*Generational differences in nurse stress and coping strategies in relation to perceived patient safety*” (*International Journal of Nursing Studies Advances* 2025), to badanie główne integrujące wyniki całego projektu badawczego. Próba badana liczyła 692 pielęgniarki i pielęgniarzy z generacji X, Y i Z. Zastosowano trzy narzędzia: PSS-10 – poziom stresu ogólnego, Mini-COPE – strategie radzenia sobie, MNGQ-PL – cechy pokoleniowe. Badanie wykazało istotne statystycznie różnice pokoleniowe w zakresie stresu i preferowanych strategii radzenia sobie. Najważniejsze wyniki to: pokolenie Z odczuwa najwyższy poziom stresu, częściej stosuje strategie unikania, które są związane z niższym poczuciem bezpieczeństwa klinicznego, pokolenie X preferuje strategie zadaniowe i aktywne, pokolenie Y najczęściej korzysta ze wsparcia społecznego, różnice w strategiach radzenia sobie i poziomie stresu korelują z percepcją bezpieczeństwa pacjenta. Strategie unikowe są istotnym predyktorem obniżenia postrzeganego bezpieczeństwa pacjenta. Badanie to po raz pierwszy w Polsce tak jednoznacznie powiązało zróżnicowanie pokoleniowe z parametrami dobrostanu zawodowego pielęgniarek, ponieważ potwierdziło, że:

- różnice pokoleniowe są istotnym predyktorem strategii radzenia sobie oraz poziomu stresu zawodowego.
- wysoki poziom stresu u pokolenia Z oraz dominacja strategii unikowych wskazują na potrzebę objęcia tej grupy szczególnymi programami wsparcia adaptacyjnego, mentoringu i edukacji klinicznej.
- strategie aktywne oraz wsparcie społeczne wiążą się z wyższą oceną bezpieczeństwa pacjenta – warto więc promować je w zespołach jako element profilaktyki wypalenia.

W konkluzji podkreślono, iż w warunkach ciągłych zmian systemowych integracja perspektyw trzech generacji stanowi istotny zasób i powinna być traktowana jako kierunek doskonalenia praktyk zarządczych w pielęgniarstwie. Wyniki uzasadniają tworzenie zindywidualizowanych, pokoleniowych interwencji organizacyjnych. Badanie to ma wyjątkową wartość praktyczną dla zarządzania zespołami pielęgniarskimi.

Podsumowując przeprowadzone badania, mimo ich dużej wartości należy stwierdzić, że mają też ograniczenia związane z charakterem przekrojowym badań, nielosowym doбором próby, znikomą reprezentacją pokolenia Baby Boomers., częściowymi ograniczeniami konstruktu ENSS oraz możliwym zróżnicowaniem instytucjonalnym grupy.

Jednak nie wpływa to na wartość ogólną rozprawy, a jedynie wskazuje kierunki przyszłych badań. Całość charakteryzuje się starannym zaprojektowaniem procedur badawczych oraz konsekwentnym stosowaniem zaawansowanych metod jak: klasyczna psychometria (CVI, alfa Cronbacha, omega McDonalda), EFA i CFA, analiza ścieżkowa (SEM), testy porównań wielokrotnych, analiza regresji z efektami moderującymi. Duża liczebność prób (331, 850, 692) świadczy o wysokim poziomie wiarygodności danych. Autorka wykazała biegłość w interpretacji wskaźników dopasowania modeli, co jest rzadkością na poziomie doktoratu w naukach o zdrowiu. Rozprawa doktorska mgr Natalii Pawlak wnosi do dyscypliny nauki o zdrowiu : pierwszą w Polsce adaptację narzędzia ENSS na dużej próbie; pierwszą w Polsce adaptację i pełną walidację MNGQ, narzędzia do badania różnic międzypokoleniowych; duże ogólnopolskie badanie integrujące stres, strategie radzenia sobie i percepcję bezpieczeństwa pacjenta wraz z modelem teoretycznym pokazującym, jak pokolenie moderuje relacje między stresem a bezpieczeństwem pacjenta oraz rekomendacje dla polityki kadrowej i zarządzania w ochronie zdrowia.

Uważam, że Doktorantka wykazała się dużym zaangażowaniem, umiejętnością samodzielnego myślenia oraz rzeczowym stosunkiem do opisywanych treści. Metodyka badań jest logiczna, wnioski końcowe odpowiadają na założony cel pracy. Uzyskane wyniki badań stanowią oryginalne rozwiązanie i mają wartość praktyczną. Rozprawa mgr Natalii D. Pawlak jest dziełem dojrzałym, oryginalnym, rzetelnym i wartościowym naukowo. Jest ważnym wkładem w rozwój badań nad pielęgniarstwem, bezpieczeństwem pacjenta, zdrowiem personelu i zarządzaniem w ochronie zdrowia.

Stwierdzam, że przygotowana dysertacja na stopień doktora mgr piel. Natalii D. Pawlak pt.: *„Analiza wpływu stresu i sposobów radzenia sobie na różnice międzypokoleniowe wśród pielęgniarek – przekrojowe badanie korelacyjne”*, pod kierunkiem dr hab. n. o zdr. Leny Serafin, spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim zgodnie z art.187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w związku z czym zwracam się do Szanownej Rady Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego z wnioskiem o nadanie mgr Natalii D. Pawlak stopnia doktora nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauki o zdrowiu oraz ze względu na wyjątkowy wkład w rozwój badań naukowych wnioskuję o wyróżnienie rozprawy.

Z wyrazami szacunku

Prof. dr hab. Aleksandra Gaworska – Krzemińska